

Sygn. akt I ACa 31/16

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 kwietnia 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jerzy Bess
Sędziowie:	SSA Sławomir Jamróg (spr.) SSA Robert Jurga
Protokolant:	st.sekr.sądowy Urszula Kłosińska

po rozpoznaniu w dniu 26 kwietnia 2016 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa **W. C.**

przeciwko **M. C.**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 14 stycznia 2015 r. sygn. akt I C 1858/08

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 5 400 zł (pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

SSA Sławomir Jamróg SSA Jerzy Bess SSA Robert Jurga

Sygn. akt I ACa 31/16

UZASADNIENIE

Powód W. C. w pozwie z dnia 23 grudnia 2008 r. wniósł o zasądzenie od pozwanego M. C. kwoty 1.567.300 zł. z odsetkami w wysokości ustawowej od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty. Wniósł też o zasądzenie kosztów postępowania.

Na uzasadnienie wskazał, że spadek po E. C. zmarłym dnia 12 października 2004 r. na podstawie testamentu nabył w całości bratanek zmarłego – M. C.. Spadkodawca zmarł jako osoba rozwiedziona. Z ustawy cały spadek

przypadłby powodowi jako jedynemu synowi zmarłego. W skład spadku wchodzi składniki majątku wymienione w opinii sporządzonej w sprawie spadkowej, w której wskazano też wartość poszczególnych przedmiotów.

Pozwany M. C. wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów postępowania. Podniósł zarzut wydziedziczenia powoda przez zmarłego E. C..

Wyrokiem wstępnym z dnia 25 września 2009 r. sąd uznał roszczenie o zapłatę zachowku za usprawiedliwione co do zasady. (wyrok, k. 258)

W uzasadnieniu wskazał m.in., że niespornym w sprawie jest, że spadek po E. C. zmarłym dnia 12 października 2006 r. nabył w całości na podstawie testamentów pozwany M. C.. W chwili otwarcia spadku spadkodawca był stanu wolnego wobec rozwiązania przez rozwód jego małżeństwa z R. C.. Ze związku małżeńskiego pochodziło jedno dziecko – powód W. C.. W skład spadku wchodzi następujące składniki: nieruchomości lokalowa położona w K. przy ul. (...), nieruchomość zabudowana wielolokalowym budynkiem położona w K. przy ul. (...), udział w wysokości 1/2 w samochodzie marki P. (...) nr rej. (...), ruchomości znajdujące się w mieszkaniu przy ul. (...) ujęte w spisie inwentarza sporządzonym w sprawie VI Ns 942/06/S.

Wyrokiem z dnia 23 marca 2010 r. Sąd Apelacyjny w Krakowie oddalił apelację od wyroku wstępnego.

Wyrokiem z dnia 14 stycznia 2015r. sygn. akt I C1858/08 Sąd Okręgowy w Krakowie zasądził od pozwanego M. C. na rzecz powoda W. C. kwotę 1.420.252 zł. z odsetkami w wysokości ustawowej od dnia 14 stycznia 2015 r. do dnia zapłaty (pkt I), oddalił powództwo w dalej idącej części (pkt II), zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 10.080 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt III), nakazał pobrać od powoda W. C. na rzecz Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Krakowie kwotę 537,38 zł. tytułem kosztów sądowych (pkt IV) oraz nakazał pobrać od pozwanego M. C. na rzecz Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Krakowie kwotę 75.849,42 zł tytułem kosztów sądowych (pkt V).

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiło ustalenie, że

Wartość rynkowa nieruchomości składającej się z lokalu mieszkalnego położonego w K. przy ul. (...) wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej wg stanu na dzień 12 października 2006 r. i wg cen na datę orzekania to kwota 374.431 zł. Wartość działki ewidencyjnej nr (...) położonej w K., zabudowanej budynkiem wielorodzinnym przy ul. (...) wg stanu na dzień 12 października 2006 r. i wg cen na datę orzekania to kwota 2.438.071 zł. Wartość ruchomości znajdujących się w mieszkaniu spadkowym przy ul. (...) w K. wg stanu na dzień 12 października 2006 r. i wg cen na datę orzekania to kwota 15.502 zł. Wartość udziału w wysokości 1/2 części w samochodzie osobowym marki P. (...) nr rej. (...) wg stanu na dzień 12 października 2006 r. i wg cen na datę orzekania to kwota 12.500 zł.

Łącznie substrat zachowku to kwota 2.840.504 zł., a należny powodowi zachówek odpowiadający udziałowi w wysokości 1/2 części substratu to kwota 1.420.252 zł. zasądzona w pkt I wyroku. Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do obniżenia wartości należnego powodowi zachowku przy zastosowaniu zasad współżycia społecznego (art. 5 k.c.). Wskazał, że instytucja zachowku stanowi formę ustawowego zabezpieczenia interesów osób najbliższych spadkodawcy przed skutkami rozrządzeń dokonanych przez niego w ramach przysługującej swobody testowania. Celem instytucji zachowku jest ochrona interesów majątkowych najbliższych członków rodziny wymienionych w art. 991 § 1 k.c. poprzez zapewnienie im, niezależnie od woli spadkodawcy, a nawet wbrew jego woli, roszczenia pieniężnego odpowiadającego określonymu w powołanym przepisie ułamkowi wartości udziału w spadku, który by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym. Specyfika roszczenia o zachówek polega na tym, że przyznanie prawa do zachowku służy urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma wobec osób najbliższych. Etyczny charakter instytucji zachowku ma zatem wpływ na ocenę roszczenia z punktu widzenia zasad współżycia społecznego o których mowa w art. 5 k.c. W przedmiotowej sprawie nie wystąpiły żadne szczególne, wyjątkowe okoliczności pozwalające zastosować art. 5 k.c. Pozwany korzysta z odziedziczonego majątku, wszystkie lokale przy ul. (...) (budynek wielomieszkaniowy) są wynajmowane, brak jest podstaw do miarkowania wysokości należnego świadczenia. Jako podstawę zasądzenia odsetek Sąd powołał art. 481 § 1 i 2 k.c. Wartość zachowku ustalana została według cen z daty wyrokowania, od tej daty według Sądu pierwszej instancji winny być zasądzone należne odsetki tytułem opóźnienia

w spełnieniu świadczenia. Jako podstawę rozstrzygnięcia o kosztach procesu powołano art. 100 k.p.c. Sąd uwzględnił przy stosunkowym rozliczeniu kosztów, że powód wygrał proces w 90 % a pozwany w 10 %.

Apelację od tego wyroku wniósł pozwany zaskarżając wyrok w całości zarzucając:

1) naruszenie prawa materialnego a to art. 5 k.c. poprzez jego niezastosowania z uwagi na okoliczności niniejszej sprawy, w konsekwencji nieuzasadnione przyjęcie, że powód jest uprawniony do otrzymania kwoty zasądzonej wyrokiem Sądu pierwszej instancji tytułem zachowku po swoim ojcu E. C. pomimo istnienia podstaw świadczących o sprzeczności roszczenia powoda z zasadami współzycia społecznego w świetle przedstawionych w toku postępowania okoliczności w tym relacji powoda ze spadkodawcą wskazujących na istnienie poważnego konfliktu uzasadniającego pozbawienie powoda możliwości dziedziczenia po swoim ojcu,

2) naruszenie przepisów postępowania, a to:

o art. 227 k.p.c. w zw. z art. 217 k.p.c. oraz art. 316 k.p.c. poprzez błędne przyjęcie, iż zgromadzony w toku postępowania materiał dowodowy nie dostarcza podstaw do przyjęcia sprzeczności żądania pozwu z zasadami współzycia społecznego, a w szczególności bez znaczenia pozostają relacje powoda ze swoim ojcem E. C. w tym postawa powoda w toku licznych postępowań przed sądami z udziałem powoda wskazujących na istnienie poważnego konfliktu z ojcem uzasadniającym rozważenie roszczenia powoda w oparciu o zasady współzycia społecznego,

o art. 233 k.p.c. poprzez zaniechanie, w ramach dokonywanej przez Sąd oceny dowodów, wszechstronnego rozważenia wszystkich zebranych w sprawie dowodów, a w szczególności podnoszonych w toku niniejszego postępowania okoliczności świadczących o nagannym stosunku powoda do swojego ojca w szczególności w toku licznych postępowań prowadzonych z udziałem powoda i spadkodawcy,

o art. 316 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c., oraz art. 328 § 2 k.p.c. poprzez wydanie wyroku bez uwzględnienia stanu istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy i zaniechanie niezbędnych ustaleń, a to przez brak rozpoznania istoty sprawy i błędne przyjęcie, że istotą niniejszego postępowania jest jedynie kwestia ustalenia wartości majątku spadkowego stanowiącego podstawę do określenia wysokości kwoty zasądzonej tytułem zachowku,

o art. 328 § 2 k.p.c. poprzez sporządzenie uzasadnienia, które nie odpowiada wymogom określonym w tym przepisie, w szczególności przez wyłączenie pobieżne uzasadnienie podstawy faktycznej i prawnej wyroku, a w szczególności poprzez wybiórcze prezentowanie argumentów mających potwierdzać brak możliwości uwzględnienia zarzutu naruszenia przez powoda zasad współzycia społecznego.

Powód wniósł o oddalenie apelacji i o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Rozpoznając apelację Sąd drugiej instancji uznał za własne ustalenia Sądu pierwszej instancji i zważył co następuje.

Nie mają żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia podnoszone w apelacji wątpliwości spadkodawcy co do uprawnień powoda do zachowku albowiem kwestia samego prawa do zachowku została przesądzona prawomocnie wyrokiem wstępnym z dnia 25 września 2009 r. sygn. akt I C 1858/08. Przypomnieć należy dokonane tamże ustalenia albowiem postępowanie prowadzone po uprawomocnieniu się wyroku wstępnego nie dawało żadnych podstaw do innej oceny dowodów czy też uzupełnienia ustaleń dla potrzeb oceny podstaw ewentualnego miarkowania zachowku:

To spadkodawca nie alimentował powoda i znęcał się nad matką powoda, awanturował oraz naruszał nietykalność cielesną swojej byłej żony i syna a także kierował do byłej żony groźby karalne. Okoliczności te nie usprawiedliwiały więc w żadnym razie wydziedziczenia powoda, co już w sprawie zostało przesądzone poprzednimi rozstrzygnięciami. Skarżący nie powołuje żadnych nowych okoliczności mogących wpłynąć na zmianę wcześniej dokonanych ustaleń a mających wykazać jego twierdzenia o nagannym zachowaniu spadkobiercy względem spadkodawcy.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego okoliczności te nie uzasadniają także obniżenia zachowku. Konflikt w pomiędzy spadkodawcą a spadkobiercą ustawowym był wywołany przez samego spadkobiercę. To spadkodawca naruszał zasady

współzycia społecznego. Złe stosunki pomiędzy powodem a spadkodawcą nie mogą być w takiej sytuacji wystarczającą podstawą nie tylko do pozbawienia prawa do zachowku lecz także nie są wystarczającą podstawą do ograniczenia zachowku. Skarżący w apelacji nie wskazuje żadnych niegodziwych czy nagannych zachowań powoda. Podnoszone przez pozwanego zgłoszenie się W. C. w charakterze oskarżyciela posiłkowego do postępowania karnego przeciwko spadkodawcy, jego aktywność procesowa i zgłoszone tamże żądanie wymierzenia kary spadkodawcy, mogło być potraktowane negatywnie przez samego spadkodawcę jednak w odczuciu społecznym musi zostać ocenione jako usprawiedliwione wykonywanie swych uprawnień procesowych. Oczywistym też jest, że powód musiał traktować negatywnie swojego ojca skoro ten znęcał się nad jego matką. Poza wszczynaniem postępowań karnym skarżący nie powołuje żadnych aktywnych działań powoda przeciwko testatorowi. Wykonywanie zaś swoich praw do sądu nie stanowi podstaw do ograniczenia prawa do zachowku. Pozwany nie wykazał jak ewentualne zachowanie powoda względem spadkodawcy ma przekładać się na relacje pomiędzy spadkobiercą M. C. a W. C. jako uprawnionym do zachowku. W powszechnym odczuciu społecznym to właśnie bliżsi krewni są bardziej uprawnieni do schedy spadkowej i realizacja uprawnień do zachowku stanowi właśnie realizację ochrony rodziny. Nie jest więc w tym przypadku zasadny zarzut naruszenia art. 5 k.c. Sąd Okręgowy w sposób prawidłowy ocenił, że zasady współzycia społecznego omówione zresztą już wcześniej przy wyroku wstępnym, w świetle ustalonych tamże okoliczności, nie uzasadniają miarkowania zachowku. Wprawdzie judykatura oraz piśmiennictwo dopuszczają możliwość obrony strony pozwanej opartej na art. 5 k.c., jednakże przyjmuje się, że zakres zastosowania tego przepisu w sprawach o zachówek jest wąski (np. uchwała SN z 19 maja 1981 r., III CZP 18/81, OSNPG 1981, nr 11, poz. 52, s. 18; wyrok SN z 7 kwietnia 2004 r. IV CK 215/2003, Lexis.pl nr 1632248). Tę ocenę podziela także Sąd drugiej instancji. Klauzula generalna zasad współzycia społecznego ma w szczególności zastosowanie, gdy głównym składnikiem majątku jest prawo do lokalu, które służy zaspokajaniu niezbędnych potrzeb mieszkaniowych zobowiązanego do zapłaty zachowku w razie braku innych możliwości do zaspokojenia tych potrzeb, oraz gdy inne składniki spadku nie wystarczają na pokrycie zobowiązania z tytułu zachowku. W tym przypadku jednak przedmiotem spadku jest budynek wielolokalowy z lokalami mieszkalnymi i użytkowymi oraz lokal mieszkalny. Zaspokojenie więc roszczenia o zachówek nie tworzy żadnego zagrożenia dla sytuacji życiowej skarżącego, który zresztą zabezpiecza swoje potrzeby mieszkaniowe w P. (k-603). Wartość całego majątku spadkowego jest tak duża, że nawet po zaspokojeniu roszczeń powoda pozwanemu pozostaną aktywa w wysokości 1.420.252 zł. Nawet jeżeli nieruchomości spadkowe nie przyniosą pozwanemu spodziewanych dochodów to zaspokojenie roszczeń powoda nie stanowi nadmiernego obciążenia, albowiem może nastąpić poprzez wyzbycie się części przedmiotu spadku (np. sprzedaż lokalu użytkowych czy też mieszkalnych bez szkody dla sytuacji mieszkaniowej M. C.). Ze swej istoty każde zaspokojenie roszczeń z tytułu zachowku wkracza w interes spadkobiercy testamentowego, stąd ten argument sam w sobie nie ma istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia. Dokonując oceny roszczenia o zachówek w świetle zasad współzycia społecznego trzeba podkreślić etyczny charakter zachowku – na co zwracał uwagę Sąd pierwszej instancji. Prawo do zachowku przysługujące ze względu na szczególny stosunek rodzinny, istniejący między uprawnionym do zachowku a spadkodawcą służy urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma względem swoich najbliższych. W powszechnym więc odczuciu społecznym próba ograniczenia praw powoda jako spadkobiercy ustawowego byłaby kontynuacją naruszania funkcjonujących w społeczeństwie zasad ochrony rodziny i nieakceptowalnego społecznie pomijania dzieci przy spadkobranii. Dochodzenie roszczenia nie stanowi więc w tym przypadku nadużycia prawa. Nie stanowi też takiego nadużycia prawa zaspokojenie jednorazowe bez rozłożenia na raty skoro pozwany mógł przez długi okres od otwarcia spadku podjąć próbę choćby częściowego zaspokojenia powoda.

W konsekwencji powyższego apelację oddalono na podstawie art. 385 k.p.c.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. przy zastosowaniu § 2, § 6 pkt 7 i § 13 ust.1 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 461).

SSA Sławomir Jamróg SSA Jerzy Bess SSA Robert Jurga